

A kompetenciafejlesztés lehetőségei a történelemoktatásban, különös tekintettel a helytörténet tanítására

A történelemtanítás során számos lehetőség adódik a diákok kulcskompetenciáinak fejlesztésére, ráadásul a különböző kreatív feladatokkal nemcsak azt érhetjük el, hogy a kompetenciák fejlődjenek, hanem megvalósulhat az élményalapú tanulási-tanítási folyamat is. Írásomban olyan módszertani ötleteket fogok felvillantani, amelyek együttesen akár egy helyismereti témahét megszervezésének lehetőségét is magukban hordozzák, de az egyes ötleteket kiemelve önállóan is használhatóak. A vázolt feladatok és ötletek egy része ráadásul nem csak a helyismereti tudásanyag elsajátításakor használható sikeresen, hanem szinte bármelyik történelmi tananyagnál. A lehetőségeknek tehát csak a tanár kreativitása, illetve a tanulók érdeklődése szab határt, hiszen akár tanórai, akár epochális, akár szakköri keretek között is megvalósulhat a kompetenciafejlesztés. Az egyes feladattípusokban ráadásul lehetőség van az integrációra, így több tudományterületet is összekapcsolhatunk, sőt, ha a kollégák nyitottak, akár velük is együtt tudunk működni. A viszonylag kevés történelemóra miatt kifejezetten fontosnak tartom, hogy olyan feladatokat tudjunk adni a diákoknak, amit örömmel végeznek, és szinte észrevétlenül tanulják meg a történelmet, illetve alakulnak ki nélkülözhetetlen készségeik.

Helytörténeti vagy településtörténeti blog

Napjaink egyik igen fontos kompetenciája a digitális kompetencia. Korunk gyermeke már digitális bennszülöttnek számít, így számára természetes közeget jelentenek az infokommunikációs eszközök, ezeket tehát célszerű kihasználni a tanulási folyamatban is.¹

Érdekes feladat lehet a diákok számára az oktatási intézményük történetének feldolgozása. A szülő- és lakóhelyhez kötődést rendkívüli gyorsan képes erősíteni, ha a diákok érdekes, figyelemfelkeltő módon foglalkozhatnak az adott terület történelmével. Célszerű ezt a legszűkebb körben, az iskola történetével kezdeni. Számos ingyenes internetes napló, azaz blogmotor létezik, ahol a diákok létrehozhatnak egy iskolatörténeti blogot.

¹ A digitális bennszülött és digitális bevándorló fogalmát Marc Prensky használta először a Digital Natives, Digital Immigrants című kétrészes tanulmányában, 2001-ben. Azóta a digitalizáció tovább gyorsult, s diákjaink egyre inkább a digitális világot tekintik természetes közegüknek. Éppen ezért szükséges a tanítás módszertani megújítása is.

Egy ilyen felületen számtalan lehetőség van arra, hogy a tanulók összegyűjtsék iskolájuk múltjának dokumentumait.

Hasznos feladat lehet például egy online dicsőségfal létrehozása. Az iskola egykori tanítványainak utóéletét vizsgálva valódi példaképek is kerülhetnek a diákok elé. Az öregdiákok mellett akár idősebb pedagógusokkal is készíthetők életútinterjúk, ezekből pedig kirajzolódhat az iskola történetének egy-egy szelete. Ehhez a feladathoz kapcsolódhat egy másik is: össze lehet gyűjteni az iskola tablóit, és ezek digitalizált változatából összeállítható egy online galéria is. A ma már szinte hagyományosnak tekinthető írott blog mellett az is egy lehetőség,

hogy a diákok video blogokat, népszerű rövidítéssel vlogokat készítsenek. A kétféle blog segítségével más-más kompetenciák fejlesztésére nyílik lehetőség. A szöveges blogok kiváló fejlesztői az anyanyelvi kommunikációs képességeknek, hiszen a diákok igényes, átgondolt, szabatosan megfogalmazott munkák elkészítésével léphetnek a nyilvánosság elé. Természetesen itt kiemelten fontos a tanár szerepe is, hiszen segítenie, ellenőriznie kell a munkát. A történelemtanár bátran kérhet segítséget az anyanyelvet tanító pedagógustól, így rögtön megvalósul egy tantárgyak közötti kapcsolat létrehozása is, hiszen a diákok szinte észrevétlenül, élvezetes formában tanulhatnak nyelvhelyességet, helyesírást és szövegalkotást is, miközben helyismereti tudásuk is növekszik, s szorosabb érzelmi kötődést alakítanak ki az iskolájukkal is. A vlog elkészítése pedig esztétikai készségeket, illetve további digitális kompetenciákat fejleszt. A diákok egy-egy videó elkészítése során megtanulhatnak audiovizuális tartalmakat szerkeszteni.

A blog vagy video blog létrehozása elképzelhető egyéni feladatként, de sokkal hasznosabb, ha csoportban, együttműködve készítik el a diákok úgy, hogy egy-egy területnek saját felelőse van. Ilyen módon ez a munka a szociális kompetenciák fejlesztését is szolgálja, hiszen az együttműködéses tanulás során a diákok számukra kedvező, hasznos feladatot kaphatnak, így erősödik a felelősségérzetük, és egyben sikerélményeket is szerezhetnek. A csoportmunkában megvalósuló feladat másik nagy előnye, hogy segíti a tanulás tanulását, hiszen a csoport tagjainak minél hatékonyabban, egymást támogatva kell elkészíteniük a feladatot. Mintegy természetesen fejlődik emellett az úgynevezett kulturális kompetencia, hiszen a diákok többféle eszközzel fejezhetik ki az iskoláról, illetve településről szerzett ismereteiket, az irodalom (esszét írnak a blogra) és a filmművészet mellett akár a zene (hiszen videóik alá zenék is kerülhetnek) eszközei is felhasználhatók.

Számtalan olyan felületet találhatunk az interneten, amely segíti az ilyen blogok létrehozását. Video blogot feltölthetünk például az egyik legnépszerűbb nemzetközi portálra, a YouTube-ra is. Itt létrehozhatnak a diákjaink egy olyan csatornát, amelyen össze-

A blog vagy video blog létrehozása elképzelhető egyéni feladatként, de sokkal hasznosabb, ha csoportban, együttműködve készítik el a diákok.

A matematikai kompetencia remek fejlesztői lehetnek az online elérhető statisztikai adattárak.

gyűjthetik iskolatörténeti témájú videóikat.² Hagyományos blogokat is nagyon sok felületen hozhatunk létre ingyenesen. Ilyen oldal például a Blogratuit, illetve a Webnode, de ezeken kívül is sok lehetőség van.³

Ha egy településen több iskola is működik, akkor lehetségesnek tartom, hogy a különböző iskolák diákjai együttműködve készítsék el a településtörténeti vlogot vagy blogot, így a személyközi kompetenciák még erősebben fejlődnek, s nem utolsósorban a kollégák közötti szakmai együttmű-

ködés is megvalósítható, amely pedig kifejezetten fontos pedagóguskompetencia.

Statisztikai adattárak felhasználása

A történelemtanítás legújabb irányzatai egyértelműen fókuszba állítják a források használatát, a források használata és értékelése pedig egy nagyon fontos kompetencia a diákok tanulmányainak szempontjából. A matematikai kompetencia remek fejlesztői lehetnek az online elérhető statisztikai adattárak. Ezek olyan dokumentumokat, forrásokat tartalmaznak, amelyekben igen sok helytörténeti vonatkozású adatot találhatunk. Az életkori sajátosságok figyelembevételével többféle tevékenységformát is megvalósíthatunk ezek segítségével.

Fiatalabb korosztály esetén a pedagógus készíthet a fellelhető anyagokból táblázatokat, diagramokat, így olyan feladatokkal fejleszthető a diákok forráselemzési, értékelési készsége, amelyek kifejezetten a helyi adatokat tartalmazzák, sok esetben érdekesebbek lehetnek tehát, mint a tankönyvi példák. Sőt, akár a tankönyvi példákön bemutatható tendenciák megjelenése, azokhoz viszonyított esetleges eltérések is kimutathatóak válnak.

Idősebb – elsősorban középiskolás – diákok esetén elképzelhető az is, hogy a diák által megadott szempontok alapján maguk gyűjtsék ki az adatokat a forrásból, és rendezzék táblázatba, esetleg készítsenek diagramokat az adatsorok alapján. Az így nyert táblázatokkal és diagramokkal ezt követően dolgozhatunk tanórai keretben is. Természetesen az ilyen jellegű feladat esetén kifejezetten fontos, hogy a szaktanár ellenőrizze a nyert adatsorokat, hiszen egy elírás vagy rosszul rögzített adat hibás következtetések levonására, így rossz tanulási eredményre vezethet. Tanári segítséggel és ellenőrzéssel viszont egy kifejezetten érdekes, a matematikai és a digitális kompetenciát is fejlesztő feladattípus lehet a statisztikai adattárak használata.

Ingyenesen elérhető a Népszámlálási digitális adattár és a Központi Statisztikai Hivatal számos kiadványa, így az internet segítségével könnyen dolgozhatunk ezekkel.⁴ Ér-

² Az oldal sok tekintetben ingyenesen, s könnyen használható.

³ Elérhetőségek: <http://www.blogratuit.ro/>, illetve <https://www.webnode.hu/keszits-blogot/>

⁴ Elérhetőségek: <http://konyvtar.ksh.hu/neda> és http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statistika

demes egyébként ezeket az adattárakat rendszeresen böngészni, mert tartalmuk folyamatosan frissül, bővül.

Helytörténeti adattárak, folyóiratok

Mindenképpen érdemes a diákokkal megismertetni azokat az internetes és hagyományos formában elérhető adattárakat, amelyekből megismerhetik szűkebb környezetük történetét, épített környezetük több évszázados emlékeit. Rendszeresen adhatók feladatok az egyes témakörökhöz és esetleges évfordulókhöz kapcsolódóan, például a Hungaricana közgyűjteményi portálon lehetőség van kulcsszavak alapján keresni a településre, illetve egy-egy híres személyre, ezzel megismerve a település mindennapjait, vagy akár egy személy tevékenységét.⁵ Az elérhető források alapján a pedagógus összeállíthat olyan feladatlapokat, amelyekkel egyrészt a forráselemzési, másrészt a szövegértési készségeket fejleszti.

Módszertani szempontból több lehetőség is adódik ezek felhasználására. Egyrészt természetesen használhatók hagyományos tanórai keretben, de az iskolai kereteken túl lépve, az online tanulási formákat előtérbe helyezve is. Ezek a lehetőségek azért rendkívül fontosak, mert a digitális kompetenciák fejlesztése mellett lehetőség van a motivációs szint növelésére is. A diákok sokkal szívesebben foglalkoznak történelemmel akkor, ha ezt online formában tehetik meg. Ugyanakkor egyértelmű, hogy erre nem mindig van lehetőség, de ilyenkor még mindig használhatók ezek a források hagyományos módon is.

A következőkben az online felhasználásra mutatok néhány lehetséges mintát, amelyek akár otthon, akár osztálytermi körülmények között használhatók: a már említett adatbázisok bármelyikéről kiválaszthatunk egy pedagógiai céljainknak megfelelő forrást, és ehhez viszonylag egyszerűen készíthetünk olyan online feladatlapot, amellyel diákjaink feldolgozhatják azt. Egy magyar fejlesztés például a Redmenta nevű online feladatkészítő rendszer.⁶ A portálon lehetőség van online kitölthető feladatlapok létrehozására. A feladatlapokon beállítható, hogy diákjaink mennyi idő alatt készíthetik el a feladatokat, de az is, hogy hányszor tölthető ki az adott feladatlap. Így akár egy forrás feldolgozásához, akár számonkéréshez is megfelelő lehet. Számos feladattípus közül választhatunk: készíthetünk feleletválasztós tesztet, igaz-hamis típusú kérdéseket, kifejtést igénylő esszét, rövid választ igénylő feladatokat, párosítást igénylő feladatokat, vagy akár sorba rendezést is. A feladattípusokat természetesen kombinálhatjuk is egy feladatlapon belül. A rövid választ igénylő feladatokkal például ellenőrizhetjük, hogy diákjaink megfelelően ismernek-e bizonyos fogalmakat, képesek-e szabatosan megfogalmazott definíciók létrehozására. A hosszabb kifejtést igénylő feladatok esetében lehetőségünk van szöveghatár megadására. Ezzel könnyen elérhető, hogy a diákok megtanulják gondolataikat egy adott terjedelmi keretben kifejtetni. Természetesen nem a Redmenta az egyetlen online feladatlap-szerkesztő. Jól használható a Socrative nevű portál is, ez azonban angol

⁵ Elérhetőség: www.hungaricana.hu

⁶ Elérhetősége: www.redmenta.hu

nyelven érhető el, így bizonyos szintű nyelvtudás szükséges a használatához.⁷ Ez természetesen akár előnyünkre is válhat, hiszen diákjaink idegen nyelvi kommunikációs készségeit is fejleszthetjük általa.

Méltatlan lenne ugyanakkor elfeledkezni a hagyományos formában elérhető folyóiratokról, bár meg kell jegyezni, hogy ezek használata az elérhetőségük és költségeik miatt korlátozottabb. Mégis érdemes ezeket is figyelemmel kísérnie a pedagógusnak, s ha talál egy-egy olyan tanulmányt, amely jól felhasználható az oktatás során, kihasználnia a kínálgató lehetőséget. A kollégák figyelmébe ajánlható például a Transsylvania Nostra című műemlékvédelmi folyóirat. E lap magas tudományos színvonalat képvisel, és az épített környezet védelmével foglalkozik. Írásai helytörténeti, művészettörténeti és kultúrtörténeti vonatkozásokkal is bírnak, így a történelemoktatás során is felhasználhatók, s magától értetődő módon integrációs lehetőségeket is bőségesen tartogatnak. A lapnak nem mindegyik cikke érhető el online formában, de honlapja román, magyar és angol nyelven is elérhető, így a tartalmáról könnyen tájékozhatunk, s kereshetünk olyan tartalmakat, amelyeket felhasználhatunk.⁸ Mivel a lap nem történelmi szakfolyóirat, világos, hogy nem minden cikke használható számunkra, de található benne érdekes és hasznos írások a szűkebb és tágabb környezet műemlékeiről, művészeti értékeiről, így mégis hasznos lehet.

Online idővonalak felhasználása

A történelemtanár egyik nagyon fontos feladata, hogy kialakítsa diákjai kronológiai készségeit, s segítse őket a térben és időben való tájékozódásban. Erre a legkönnyebben használható és leghasznosabb eszközünk az idővonal készítése. A kronológiai készségfejlesztést azonban szintén összekapcsolhatjuk a digitális kompetenciák fejlesztésével. Nagyon sok olyan alkalmazást találhatunk, amelyekkel látványos és online elérhető idővonalakat készíthetünk. Ezekkel akár településtörténetet, akár más történelmi téma időbeli lefolyását kiválóan szemléltethetjük. A lehetőségek közül a Tiki-Toki nevű alkalmazást ajánlom a kollégák figyelmébe.⁹ Ennek segítségével képeket, szöveges információkat, de akár videókat is elhelyezhetünk az idővonalunkon. Az így elkészült idővonalat tanórán is felhasználhatjuk, de a diákjaink számára elérhetővé tett link használatával akár az otthoni felkészülést is segíthetjük vele.

Összegzés

Munkámban néhány olyan módszertani lehetőség felvillantására törekedtem, amelyek felhasználásával a történelemtanár a diákok kulcskompetenciáit fejlesztheti. A kompetenciák megnevezésénél a magyarországi terminológiát, a NAT szóhasználatát követtem, de maguk a kompetenciák és azok tartalmi elemei a nemzetközi pedagógiai és szakmethodikai szakirodalomban ezekkel egyezők, tehát könnyen adaptálhatók bármely is-

⁷ Elérhetőség: <https://www.socrative.com/>

⁸ Elérhetőség: <http://www.transsylvania.nostra.eu/>

⁹ Elérhetőség: <http://www.tiki-toki.com/>

kolarendszerre.¹⁰ A történelemtanár akkor tud megfelelni a XXI. század kihívásainak, ha a történelemtanítás során igyekszik felhasználni a modern technika nyújtotta lehetőségeket, és diákjai készségeit, képességeit a legszínesebb, legváltozatosabb módon fejleszti. A felvázolt ötletek akár külön, akár egymással kombinálva is jelentősen hozzájárulhatnak a kompetenciafejlesztéshez. A bemutatott weboldalak csak egy-egy javaslat és lehetőség, hiszen számos online és offline elérhető szoftver segítheti a munkánkat, ezért mindenképpen célszerű, ha a tanár folyamatosan követi a lehetőségeket, s időről időre kipróbál egy-egy új módszert, alkalmazást. A változatos módszertani megoldások nemcsak egy tantárgyat szerethetnek meg a diákokkal, de azt is lehetővé teszik, hogy egyszerre akár több kompetenciaterületet is fejlesszünk, illetve a megszerzett tudáselemek az integrációs lehetőségek kihasználásával szerves egésszé álljanak össze a tanulóknál.

Irodalom

Prensky, Marc (2001): Digital Natives, Digital Immigrants. In: *On the Horizon*, MCB University Press, 9. 5., 2017. 02. 28-i megtekintés:

<http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a NAT kiadásáról. *Oktatási és Kulturális Közlöny*. 4. 14. 2088–2301.

Internetes portálok

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, 2017. 02. 28-i megtekintés: http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika

Népszámlálási digitális adattár, 2017. 02. 28-i megtekintés: <http://konyvtar.ksh.hu/neda>

Blogratuit.ro, 2017. 02. 28-i megtekintés: <http://www.blogratuit.ro/>

Tiki-Toki web-based timeline software, 2017. 02. 28-i megtekintés: <http://www.tiki-toki.com/>

Transsylvania Nostra, 2017. 02. 28-i megtekintés: <http://www.transsylvania.nostra.eu/>

Socrative, 2017. 02. 28-i megtekintés: <https://www.socrative.com/>

Webnode blog, 2017. 02. 28-i megtekintés: <https://www.webnode.hu/keszits-blogot/>

Hungaricana Közgyűjteményi Portál, 2017. 02. 28-i megtekintés: www.hungaricana.hu

Redmenta - az intelligens oktatási asszisztens, 2017. 02. 28-i megtekintés: www.redmenta.hu

¹⁰ A kulcskompetenciák rendszerét és részletes tartalmát jelenleg a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet II. fejezet 1. pontja határozza meg Magyarországon, írásomban ezeket az alapelveket követtem.